

4

O Liebster, nicht *Verweille*, wan / Du in Ehren meinst, /
 Deine Feindt balt *Zertheile*, welche / dir am Weege seint, /
 Sonsten wer ich / *wankhelmüetig*, an dirr Liebster frey; /
 Wan du dises *ohngüetig* Last, geh Vorbey. /

5

Hob dich gelibet *Inniglich*, / sey Versichert ein für allemall / ;
 Daß glaube mir *sicherlich*, aber Leide / Keine quall. /
 Thue daß Best Vor dich und *mich*, / Damit Niemandt wierdet ken(en) sogn, /
 D(a)ß ich Dich gelassen in dem *stich*, / Muessest wid(er) meinen Willen den Namben
 trogn. /

[ON] I. O nebo, kako nemilostljivo si mi v tem hudem času! / Moram vse predolgo, čist
 in samski, čakati na obljubljeni radost. / Vendar pa je vzšel želeni sonca sij, / ki je
 razveselil moje srce; to je moja največja želja in sreča.

II. Ko pa so zavistneži videli, da komaj čakam na to, / ukažejo nalašč iti mo-
 jemu hrepenenju (= dekletu) na prejšnje mesto. / Kdor mi to preprečuje, naj se le pazi, /
 da je ne bi skupil; ponavadi je tak običaj v ljubezni (= da se maščuje).

III. Brez tolažbe in zapuščen moram čakati spet tisto uro, / dokler da bodo prsi ozdrav-
 ljene (= se bo zacelila rana v prsih) in bom spet lahko poljubljaj zgubljena usta. / Moj
 zagrenjeni duh kliče vsak čas po maščevanju; / nihče ne bi rad tega trpel (prenašal), vse
 dokler je življenje (še) življenje.

[ONA] IV. O (moj) najdražji, ne mudi se, če imaš poštene namene, / svoje sovražnike
 kmalu razženi, ki so ti napoti, / drugače bom nestanovitna, brez obveze do tebe najdraž-
 jega; / če jim tega ne zameriš, pojdi mimo (= ne prikaži se več).

[ON] V. Ljubil sem te srčno, bodi prepričana enkrat za vselej; / to mi za trdno verjemi,
 vendar (zaradi tega) ne tŕpi. / Storim vse, kar je najbolje zate in zame, da ne bo nihče
 mogel reči, / da sem te pustil na cedilu, (ali) da bi morala proti moji volji nositi (moje)
 ime.

Kratice so razrešene. Znak / pomeni konec vrste v rokopisu. V kitici 4,5 rpsa je črtano: die Liebe oft
 zertrenet, v 4,7 pa: Wan dises Von Dir ungerochen (= ungerächt); nad tem prečrtano: ohngüetig. —
 Originalna interpunkcija je prevzeta le, če je smiselna. Središčne rime, ki so hkrati iztek nasnove, so
 tiskane kurzivno.

Jože Stabéj

SAZU v Ljubljani

VPLIV IN VREDNOST POHLINOVEGA BESEDISHA

Ko je l. 1972 in 1973 izdal dr. R. Trofenik v Münchnu v zbirki Geschichte, Kultur
 und Geisteswelt der Slowenen faksimila Pohlinskih del Tu malu besedishe treh
 jefikov in Glossarium slavicum, z nemškima in slovenskima uvodoma, je marsi-
 kdo vsaj po tihem menil, da je bila poživitev teh že do malega pozabljenih in
 skoraj docela neupoštevanih del odveč ter nepotrebna. Kolikor je bilo še kje
 malovednih prezirljivcev Pohlina pa so le-ti prisegali neomajno pač sámo na
 Kopitarja in sobesednike, ki pa poleg res upravičenih graj nekaterih Pohlinskih
 napak, kapric in spodrseljajev za njegovo zaslužno jezikoslovno delo in za pio-

nirsko utiranje prerodne miselnosti pri Slovencih niso imeli nobene priznavne in pohvalne besede. Omračenim z nekako podedovanim in ustaljenim naprejšnjim slabim mišljenjem se omaloževalcem Pohlina zdaleč ni zdelo vredno, da bi se bili sami stvarno in nepristransko prepričali o pravilnosti ali zmotnosti nek-daj zapisanih sodb.

Tako je ostal Pohlina z vsemi svojimi številnimi deli — Fr. Kidrič jih je naštel kar triinšestdeset¹ — očrnjen in neupoštevani vse do nedavna, ko je A. Breznik moral zapisati trpko resnico, da »slovenskih slovarjev ni po njihovi notranji vrednosti še nihče ocenil«, in da ga je »presenetila vrednost zlasti nekaterih starejših slovarjev, ki so bili doslej docela prezirani«², med njimi tudi Pohlina-novega.

Kopitar je vseskozi prvačil med Pohlina-nimi nasprotniki, bil je vojvodič gonje zoper njega — v *Grammatik der Slavischen Sprache*, str. 127—133, 147, mu je pošteno bral levite — njegova dela pa bi bil najrajši utopil v žlici vode. S tem je sprevrgel Pohlina takó pri sodobnikih, kakor še več ko stoletje za njimi, v smešno in pikro spačeno osebo. Posebno omembe pa je vredno, da je vkljub toliki jezavosti Kopitar v oceni Vukove Pismenice v Wien. *Allgemeine Lit. Ztg.* med besednjaki, ki naj Vuku služijo za sestavo Rječnika, priporočal poleg Gutsmanna tudi Pohlina³. Znatno drugačen je bil npr. S. Zois, ki mu je bil Pohlina vsekakor der *Sprach-Ketzer*, t. j. jezikovni krivoverec, a ga je imenoval tudi dobri Marko, der gute Markus⁴.

Pohlina-novo Tu malu besedishe treh jefikov, ki je po navedbi samega Pohlina v 2. izdaji *Kraynske Gramatike* izšlo l. 1782, verjetno zgodaj spomladi, ima komaj 12.640 slovenskih besed, in je torej po obsegu med najmanjšimi slovenskimi slovarji. Ker pa je bil prvi tiskani slovenski slovar s slovenskimi iztočnicami, je postal »osrednja knjiga, ki sega v vse slovenske slovarje, ki so bili pred njim, in v vse, ki so bili za njim. Tako so bili v njem razen Alasija vsi prejšnji slovarji obseženi. Sam pa je vplival na vse prihodnje«⁵. S to kleno, strokovno podprto Breznikovo ugotovitvijo se razblinjajo v nič zgolj trde in ne dovolj pretehtane sodbe tistih, ki niso hoteli videti v Pohlina-nem delu ne naprednega in ne za slovenski slovstveni prerod prav zaslužnega moža. Res ni treba, da bi koga, ki je zagrešil pri delu tudi večje ali manjše napake, kovali v zvezde in ga preveličevali, vendar v takih primerih je pač treba ravnati takó, kakor se reče: petkrat meri, enkrat odreži, da pezdin odpade, predivo pa ostane.

Nadrobnosti o besedju v *Besedishu* in v *Glossarium slavicum* ne bomo ponavljali; o tem je treba prebrati Breznikovi razpravi *Slovenski slovarji*⁶ in Popovičev *Specimen vocabularii vindocarniolicum* ter Pohlina-nov *Glossarium slavicum*⁷, kakor tudi uvoda v ponatisu prvih izdaj l. 1972 in 1973 (gl. op. 19!). Ta razprava

¹ SBL II., 418—420.

² Breznik, RDHV 100 = A. Breznik, *Slovenski slovarji. Razprave*. Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. III. 1926.

³ Breznik, ČZN 21 = A. Breznik, *Iz zgodovine novejših slovenskih slovarjev*. Časopis za zgodovino in narodopisje. L. XXXIII, Maribor 1938.

⁴ Vodnikov spomenik. V Ljubljani 1859, 48.

⁵ Breznik, RDHV 143.

⁶ RDHV 110—174.

⁷ ČJKZ VI. 1., Ljubljana 1927, 91—99.

hoče le dopolniti doslej še nedovoljno prikazan in poudarjen preplet Pohlino-vega navidezno sicer maloštevilnega in dozdevno nič kaj prida slovenskega besednega zaklada v slovarjih od l. 1782 do l. 1895, kolikor ni tega storil že Breznik, ki je ko pribito dognal, da so Pohlino Besedishe sicer vsi prezirali a ponevedoma — in vedoma — hkrati pa vsi prepisovali iz njega⁸.

Prvi slovarnik in slovničar, ki je prepisal brez navedbe vira nič koliko Pohlino-vih besed v svoj od l. 1773—1790 pisani nemško-slovenski slovar, je bil Mihael Zagajšek (1739—1827), ki je hkrati po Pohlinovih geslih naredil še prenekateri nov samostalnik, glagol, glagolnik, pridevnik in prislov. Pohlino Besedishe in njegova Krayska Gramatika iz l. 1783 sta bila Zagajšku bolj ali manj pobuda in vzor za njegov pravopis v rokopisnem nemško-slovenskem slovarju in v drugih delih njegove rokopisne zapuščine, izrazito pa v l. 1791 natisnjeni Slo-vennski Grammatiki in v rokopisnem Zadržstljivem pogovoru⁹. Ni pa prevzel Zagajšek od Pohlina moške pridevniške končnice -e in tudi ne več drugih Pohlino-vih odklonov od sodobnega knjižnega pravopisa.

Iz Zagajškovega slovarja sta posredno prevzela več Pohlino-vih besed V. Vodnik in O. Caf, po njunih zapisih pa se je marsikatera teh besed, npr. *babuška*, *barva*, *blagajnik*, itd. — ne vedé za prvi vir — prepisovala iz slovarja v slovar vključno do Pleteršnika l. 1894-95 ter se je ohranila in je v rabi še dandanes.

Za Zagajškom je bil drugi mnogokrat neposreden uporabnik Pohlino-vega Besedisha Ožbolt Gutschmann (1727—1790), ki je v l. 1789 natisnjeni Deutsch = Windisches Wörterbuch na debelo, posebno v slovensko-nemški del, prepisal Pohlino-ve besede, seve tudi brez navedbe vira; in to kljub temu, da je v Chriftianskih Refnizah l. 1770 in še v posebej pomnoženem natisu Anmerkungen über die windische und Krainerische Rechtschreibung odločno in ostro nastopil proti Pohlino-vim pravopisnim novotarijam. Medtem ko so imeli Pohlino Besedishe za docela neuporabno in nesprejemljivo, je pa bil Gutschmannov slovar takó pri sodobnikih, kakor tudi pozneje deležen priznanja in pohvale kot prvi uporaben besednjak. S tem je postal Gutschmann nehote glavni posredovalec Pohlino-vih besed, ki jih je bil sicer otrebil nekaj navlake, precej le-te pa je pustil vnemar. Prek Murkovih, Jarnikovih, Janežičevih idr. slovarjev se je taka izumetničena in nerabna Pohlino-va besedna šara prebila celó do Hubadove izdaje Janežiče-vega slovensko-nemškega slovarja l. 1908, npr. *abarat*, *abora*, *adois*, *brončuza*, *hapan*, *hevec* itd.

Andrej Čebul (1758—1839) je svoje l. 1789 v Mariboru založeno in v Gradcu natisnjeno Enu Mala Besedishe naslovil kar po Pohlino-ve delu, dasi je v slovensko-nemškem slovarčku na str. 3—38 komaj 1015 slovenskih besed, drugi glavni del na str. 39—112 pa je razsvetlensko poučen. Kljub temu da je Čebul prevzel v slovarček veliko Pohlino-vih besed in da je dokaj uraval po Pohlino-ve pravopis, je ubral na splošno samosvojo pot; v slovarčku je rastlinska pomenska skupina najobsežnejša¹⁰.

⁸ Breznik, RDHV 144.

⁹ SR L. XXI. Ljubljana 1973, 43—75; JiS L. XVIII. Ljubljana 1972/73, 255—262, 292—293.

¹⁰ SR L. V—VII. Ljubljana 1954, 304—331.

Janez Debevec (1758—1821), ki je okrog l. 1790—1795 pisal Deutsch-Krainisches Wörterbuch, je preobrnil skoro vse Pohlinove slovarske slovenske besede v nemško-slovenska gesla, ki jih je dopolnjeval z besedjem iz Belostenčevega Gazophylaciuma 1740, nemška gesla pa iz Adelungovega in Gutschmannovega slovarja, od koder je jemal tudi slovenske besede¹¹.

Tudi Blaž Kumerdej (1738—1805), ki se je načeloma ogibal Pohlinovih besed in se je bojeval zoper nje, v l. 1787 in 1798 pisanem slovensko-nemškem nedokončanem slovarju ni mogel iti molče mimo Pohlinovega Besedisha; sam pa je zapisal v slovar dokaj nepotrebnih in deloma narejenih nemčizmov¹².

V. Vodnikov rokopisni Slovenfki Befednjak¹³ s 139.488 slovenskimi besedami — od teh je bilo okrog 9.500 pripisanih še po Vodnikovi smrti — in s 30.506 nemškimi gesli, je po Hipolitovem rokopisnem slovarju drugi najobsežnejši slovenski rokopisni slovar; pisal ga je v prvopisu od 7. marca 1804 do 23. decembra 1806, dopolnjeval pa še do 27. septembra 1817. Oba slovarja sta ostala žal, v rokopisu, vendar je ves njun bogati besedni zaklad na voljo vsaj v popolnih izpisih v Inštitutu za slovenski jezik SAZU, Vodnikovo slovensko besedje pa je k temu še malodane vse vknjiženo v Cigaletovem nemško-slovenskem slovarju l. 1860.

Vodnik je bil prvi slovenski slovarnik, ki je nabral za slovar največ takrat med narodom živih in govorjenih besed. Poiskal pa je tudi zapisane in natisnjene besede iz skoraj vseh dotlejšnjih dosegljivih mu virov, tako npr. tudi iz tedaj komaj znanega rokopisnega slovensko-nemško-latinskega slovarja Krajnsko besedishe, pisanega v drugi polovici 17. stoletja, ki ga je navajal kot vir z Anonymus.

Kolikor Vodnik ni pobral kopice besed kar iz Pohlinovega Besedisha in njegove Gramatike, jih je tem več napaberkoval iz Zagajškovega, Debevčevega in G. Harmannovega (1777—1834) slovarja ter iz obeh delov Gutschmannovega besednjaka. Zagajšek, Debevec in Gutschmann, predvsem pa prva dva, so bili tisti trije slovenski slovarniki, ki so sprejeli neposredno kar poprek brez potrebne preudarnosti in brez preverjanja tudi take Pohlinove iztuhtane besede, ki jim sami niso vedeli niti pravega pomena niti etimološkega vira npr.: *areč*, *arječ* = vzrok, izvor, causa, origo, kar je Pohlin sestavil iz ar, a m = izvor, origo, initium + + reč, i = stvar, reč, opravilo, res, factum, ter odtod še *arečim* = povzročim, causo; *dimlam*, *dimlanje*, *dimliv*, *dimlujem* < *dim*, *dimi*, megli se mi v glavi, t. j. domnevam; *ošlopnik* v napačnem pomenu kredenca, abacus, kar je Pohlin čisto neposredno naredil iz roditeljske madžarske besede oszlop = steber, t. j. Ofzlop-nak felső teteje = stebra zgornja streha, glava pri stebru, iz Jambrešičevega slovarja l. 1742, list 1^b, itn.; Zagajšek je zapisal to besedo v slovar kar pri sedmih geslih.

Zmaličeno in posili narejeno besedo *Liftróm*, Register, Index, Regeftum, je Pohlin izbrskal iz Jambrešičevega Lexicon latinum 1742, 406: Index ... kazallo, pokazallo, Barbarè Laiftrom, 3. s. Register, 3. [madžarsko] laiftrom. V Glossarium slavicum 1792, 50, je Pohlin z navedbo: *Liftróm*, Hung.[arice] *Lajstrom*, in-

¹¹ Semeniška knjižnica v Ljubljani, sign. X VII, 6, 7.

¹² NUK Ms 349.

¹³ NUK Ms 437.

dex paginarum libri, sam priznal, da je izraz vzet iz madžarščine. Besedo so prevzeli v svoje slovarje npr. Zagajšek, Gutschmann in Murko, le-ta samó v slov.-nem. del s pripombo: P. Marcusisches Wort.

Z Vodnikovim Befednjakom se nekako neha množičen neposreden ali posreden preliv Pohlinskih besed iz Besedisha v druge slovenske slovarje. Po tem času, in tudi že prej, smo dobili Slovenci precej tiskanih slovstvenih del, kjer so se pisci tu bolj, tam manj, ali le poredko, zgledovali po Pohlinskem pravopisu in njegovih besedah. Ker vsa ta dela, npr. Japljevo in sodelavec Sveto pismo, razna šolska berila, dela M. Ravnikarja itd., jezikovno še niso dodobra preučena in izpisana za zgodovinski slovar slovenskega jezika, bi bilo za zdaj o premem Pohlinskem vplivu na njih besedišče vsako približno ugibanje odveč.

Из te dobe je ohranjenih še nekaj nedokončanih poizkusov rokopisnih slovarjev in zbirk slovenskih besed, ki tudi niso šle neopazno mimo Pohlinskega Besedisha. Med temi je vsekakor vreden posebne pozornosti v treh knjigah interfolirani J. Chr. Adelungs Wörterbuch der Orthographie und der deutschen Sprache. Wien 1815¹⁴, kjer je Jurij Alič (1779—1845) na praznih vmesnih listih napisal bogat slovenski besedni zaklad, med drugim za tedajšnji čas tudi samorasle izraze, kakor so npr. *denarnica*, *dežnik*, *drevored*, *jezikoslovec*, *kolodvor*, *naravoslovje*, *pljučnica*, *tiskarna*, *vseučilišče* itn. Seve ni vse zrnje scela skliio na njegovi njivi, veliko besed je vzel npr. iz Metelkove Lehrgebäude der Slowenischen Sprache l. 1825, po čemer in po nekaterih zapisih v metelčici sklepamo, da je Alič začel pisati slovar šele po l. 1825; kdaj ga je končal, ne vemo. Besede der Pfuscher — *mojster škasa*, *famovuk* in Selbstlehrling *famovuk* nam povedo, da je uporabljal Alič tudi Gutschmannov Deutsch-windisches Wörterbuch iz l. 1789, in odtod je prišla prenekatera Pohlinska beseda še v njegov slovar.

Že petdeset let po izidu Besedisha sta izšla še dva tiskana slovarja polna naravnost ali posredno prepisanih Pohlinskih besed. Urbana Jarnika (1784—1844) Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart iz l. 1832 ima večino besedja iz Pohlinskega Besedisha in Gutschmannovega slovarja, čeprav je Jarnik v uvodu grajal Pohlina, da ima mnogo slabih skovank in neprimernih besed iz drugih slovanskih narečij, toda sam je vzel prav take izraze od njega.

Antona Murka (1809—1871) Slovénfko-Némfhki in Némfhko-Slovénfki rôzhni befédnik iz l. 1832—1833 je bil ob prelomu dveh slovarsko-jezikovnih dob glede na kakovostne besede jezikovno-prerodnih ustvarjalcev, kakor so bili Japljevci, Vodnik, Ravnikar- Metelko, ter glede na Dajnkove, Volkmerjeve, Šmigovčeve in lastne narečne zapise z ene strani obetajoč kažipot v prihodnost, z druge strani pa je še pogreval izpred petdesetih let slabe Pohlinske besede *abarat*, *abora*, *adoís*, *areč*, *Hervor*, *hevz*, *hibla*, *hibun* itd. Murko se je naslanjal na Vodnika in na druge, predvsem pa na Gutschmannov takó nemški kakor slovenski besedni zaklad, ki je poln Pohlinskih besed, le-te pa je jemal k temu še kar iz Besedisha. V predgovoru slovarjevega nemško-slovenskega dela je Murko sicer opozoril bralca, da naj ima v slovensko-nemškem delu besedi *areč* die Ursache, ki si jo je Pohlina izmislil, in *siven* grausam za nedopustni; pri tem pa je v nemško-slovenskem delu pri Ursach *arezh* ponovno vknjižil s pripombo schl.[echt], t. j. slaba

¹⁴ NUK R 77596.

beseda; glede besede *siven* pa ni vedel, da je treba v Besedishu *Sivn, Sivnèk, Sivnoft* pisati in brati silen, silnik, silnost, kar imajo deloma že slovenski protestantski pisci. O Murkovem besedju, njegovih virih in o izrednem vplivu slovarja na poznejše slovenske besednjake je natančno pisal A. Breznik, k čemur skoraj ni kaj dodati¹⁵.

A. Janežič, M. Cigale in M. Pleteršnik, najboljši slovarniki za Murkom, Pohlino-vega Besedisha niso več jemali resno in ga za neposreden prevzem njegovih besed redno niso upoštevali, uporabili so ga le poredko. Samó Cigale se je v uvodu nemško-slovenskega slovarja l. 1860 nekoliko razpisal o Pohlínu in navedel za zgled nekaj njegovih besed. Pleteršnik omenja v Pripomnjah Pohlina poleg Gutmanna, Murka in Zalokarja kot »slovarjepisca, ki je napačno in brez potrebe za slovar koval besede . . . in takih besed, ako jih je gradivo ponujalo, ni kazalo sprejemati.« Med viri za slovar navaja Pleteršnik vendarle tudi Pohlino Kranjsko gramatiko 1768, Tu malu besediše 1781 in Kmetam za potrebo (prevod) 1789.

Kakor o vseh slovarjih, od Megiserjevega iz l. 1592 dalje, je tudi o Janežičevih slovarjih¹⁶ in o slovarju Cigale¹⁷ in Pleteršnika¹⁸ napisal Anton Breznik obširne nadrobne ter strokovne razprave, ki pa so vsaj nekatere potrebne zaradi novih znanstvenih izsledkov že precej dopolnil. Že on je pravilno dognal, da so se prepisovale nekatere besede na slepo iz slovarja v slovar. Takó je tudi v Pleteršnikovem slovensko-nemškem slovarju l. 1894—1895 »mno-go izrazov, ki jih je iz enega vira zapisalo po 5, 6 nabiralcev in so zato oznake, ki jih Pleteršnik navaja kot vir besedam, brez znanstvene vrednosti« (k čemur je treba pripomniti, da to za vsako besedo, zlasti iz najstarejših virov, ne velja).

Ko obrnemo prednjo ugotovitev v prid Besedishu, se prepričamo, da je nešteto besed, ki jih je Pleteršnik pripisal Gutmánu, Vodniku, Jarniku, Murku, Cafu itd., v resnici Pohlínovih. Če Pleteršnik Pohlina ne bi porinil ob stran in bi bil upošteval tudi njegov že lepo po abecedi urejeni besedni zaklad, ulovil bi bil tri muhe na en mah. Zvedel bi bil — kolikor Pohlín ni vzel besed iz starejših domačih in tujih slovarjev — za prvi besedni vir, ne pa da ga je pripisal šele Cafu, Miklošiču, Zalokarju idr., ali pa pustil geslo brez omembe vira. V drugo: pomnožil bi bil iztočnice z besedami, ki jih je mogel najti precej samó pri Pohlínu, a jih zdaj ni v slovarju. V tretje pa bi bil slabo prirojene in narejene besede, domače in tuje, spoznal pri viru samem, bi jih bil izpustil, ne pa da jih je po izpisih iz poznejših besednjakov kot dobre uvrstil v slovar. Za ponazoritev tega bodi naslednja primerjava:

Pohlín ima pod črko A 246 iztočnic, Pleteršnik pa 470; od teh je 92 takih, ki so tudi v Besedishu, a le-tega vir navaja Pleteršnik samó pri *aborat, asla* in *aškrt*, Pohl. (Km.) pri *ampak*. Pri 88 geslih, ki jih ima tudi Pohlín, pa so večinoma navedeni poznejši slovarniki Gutmánn, Vodnik, Jarnik, Murko, Cigale itd., pri redkih besedah so starejši viri, ali pa so brez vira.

¹⁵ RDHV 169—171, ČZN 22—32.

¹⁶ RDHV 171—173, ČZN 87—98, 156—164.

¹⁷ ČZN 147—156, 164.

¹⁸ SBL II. 381—384.

Naš oris o vrednosti, pomenu in vplivu Pohlinovega Besedisha na besedni zaklad najvažnejših slovenskih rokopisnih in tiskanih slovarjev končamo pri Pleteršniku, dasi je nekaj neporabnih Pohlinskih besed preniknilo še v slovarje 20. stoletja, npr. malostno v 4. izdajo Janežičevega — Bartlovega nemško-slovenskega slovarja l. 1905, zaznavno pa v 4. izdajo Janežičevega — Hubadovega slovensko-nemškega slovarja l. 1908. Od Pleteršnika sèm se v slovarjih posamezni besedi ni pripisovalo važnosti o njenem izviru, a gledalo se je vse bolj na njeno pravopisnost, na pisno in govorno uporabnost. Ko še v najnovjšem Slovarju slovenskega knjižnega jezika iz l. 1970 beremo *abota, aboten, abotnica, abotnik, abranek, adraš, ajati, ajd, ajdovnik, ajdovica, akademija* itd. pač nihče več ne pomisli, da je zapisal iste besede že Pohlín pred stoindevetdesetimi leti ter pred njim nekatere še drugi.

Naša preverjanja in dognanja nam dokazno potrjujejo, kako nepresodno in krivično je bilo odrivati Pohlina in njegova dela več ko stoletje iz slovenske preodrne, slovstvene in jezikovne stvarjalnosti, in to ne toliko iz res stvarnih in nepristranskih razlogov, kolikor iz precéj osebno mu navržene nepriljubljenosti zaradi nekaj zagrešenih napak¹⁹.

IZ ZGODOVINE URADNE SLOVENŠČINE

Teodor Domej

1.

Dunaj

PLIBERŠKA PRISEGA IZ DRUGE POLOVICE 17. STOLETJA

Pogoji za razvoj slovenskega jezika so bili dolga stoletja zaradi posebnega socialnega, političnega in kulturnega položaja, ki je v njem živel slovenski narod, neugodni. Šele na meji med srednjim in novim vekom, za časa hude krize fevdalnega sistema in prvega vzpona meščanskega razreda, ko sta predvsem humanizem in protestantska reformacija spremenila kulturno obličje Evrope, so tudi za slovenski narod in njegov jezik nastale bolj ugodne razvojne razmere. V praksi je reformacija tudi ideološko načela do tedaj veljavno normo izbora jezikovnih sredstev. Ta norma izbiranja med različnimi plastmi slovenskega jezika, latinščino, nemščino in italijanščino v različnih komunikacijskih situacijah, besednem ustvarjanju, znanosti, upravi, političnem in cerkvenem življenju, je namreč slovenščino — najbolj v pisni rabi — skrajno malo upoštevala. Prav zato so pisani spomeniki slovenskega jezika iz srednjega veka in iz obdobja od zatrtja reformacije do začetka preporodnega gibanja tako redki in kvalitativno malo različni. Ta model uporabe slovenščine je v bistvu enak za vse slovensko področje, torej tudi za Koroško, ker je bil ves prostor v podobnem položaju. Kljub temu je za

¹⁹ Avtor je o Pohlínu objavil zadnji čas tudi dve študiji v nemščini: — M. Pohlín, Tu malu besedishe treh jeřikov. Faksimile der ersten Ausgabe 1781. Vorwort und technische Redaktion. — Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen. IX. Band. Dr. R. Trofenik, München 1972, 1—10 — M. Pohlín, Glossarium slavicum. Faksimile der ersten Ausgabe 1792. Vorwort und technische Redaktion. — Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen. XI. Band. Dr. R. Trofenik, München 1973, I—XVII.